

הלכות שבת וסגורסד

קפמ

לומר אפילו לישראל שכבר התפלל והכביל בתפלה שיעשה לו מלאכה ומותר לו להיות ולאכול ממלאכתו^א אע"פ שאח"כ יזכר עדיין של שבת כברכת המזון^ב;

רסד דיני הפתילה והשמן וכו' מ"ז סעיפים:

א אסור לעשות פתילה לנרות של שבת מדבר שהאור אינו נאחו בו^א ונכנס בתוכו אלא נסוך סביביו^ב והשלהבת קופצת^ג. כגון צמר ושערי^ד ופשתן שאינו נפוץ ופסולת של משי^ה וכיוצא בהם רביון שאינן דולקים יפה חוששים שמא ימה הנר כדי שיתקרב מאוד השמן שבתוכו אל הפתילה וירלק יפה^ו ונמצא מבעיר בשבת^ז אבל עושים מצמר גפן^ח וקנבוס^ט וכיוצא בהם מדברים שהאור נאחו בהם ונכנס בתוכם ופשתה נפוצה יותר טובה מכולם^י:

ב ואם הרליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורן^א שום תשמיש בעולם אפילו תשמיש שאין צריך עיון כלל^ב שאין צריך להתקרב אצל הנר בשבילו רביון שאינן מאירים יפה חוששים שמא ימה הנר אע"פ שמשתמש מרחוק ואין חילוק בזה בין נרות שעל השלחן לשאר הנרות שבבית או שבשאר כל החדרים שכולן צריכים להיות מדברים המתירים^ג.

ויש אומרים^ד שאם יש במקום אחד נר כשר שעשוי מדבר המותר אע"פ ששאר כל הנרות עשויים מדבר האסור אין בכך כלום אפילו אם נר הכשר דולק בחדר בפני עצמו רביון שהצריכוהו נר כשר במקום אחד יש לו היכר וזכרון בזה ולא יבא להמות^ה ולצורך שבת יש לסמוך על דבריהם בדיעבד^ו ומותר להשתמש לאורן ואם יש במקום

קונטרס אחרון

בסי' שכ"ה^{סג} ע"ש במג"א^{סד} (וגם לכתחלה היה יכול לילך חוץ לעיר עד תוך התחום הפירות ולומר לנכרי להביאם לו לשם, ומשמעות הגמרא והפוסקים דאפילו בדיעבד לא משכחת שום חיתור למי שהובא בשבילו, ועכ"פ לפי דעת ר"ת^{סו} לא משכחת כלל איסור בבא מחוץ לתחום שהיה יכול למצוץ את התחום ולאכול ודו"ק), אלא ודאי דמה שהנכרי מביא מתוך לתחום העיר לתוך תחומה יש בזה איסור כשעושה בשביל ישראל, אע"ג דלישראל היו שרי כהאי גוונא. ואלו גבי קבלת שבת אף לנכרי שרי כדמשמע בהדיא במג"א סימן רס"א^{סז}, וצ"ע:

ח רמב"ם פ"ה ד"ה ר"ת בתוס' כ, ב ד"ה כל היוצא. רא"ש פ"ב סי' א בשם הגאונים (עתיק סי' יב). מור וש"ע סי' א.
ט רא"ש ותוס' שם. מור וש"ע שם.
י הגהות יומינות פ"ה אות ג. דרכי משה סק"א.
יא ש"ת רשב"א פ"ה ח"א סי' קנא. רמ"א סי' א.
יב מ"א סק"א.
יג ספר התרומה סי' רכח. סו"ג ל"ח סה (טו, ב). מור וש"ע רס"א.
יד תוספות יענים כא, א ד"ה מפני בשם מור"א. מור"ם בהגהות מור"ם סי' רסח. רמ"א שם.
טו מור"ם שם. מ"א סק"ב.
טז רמ"א שם.

קצ דמ"א ס"ו. וראה ק"א ס"ק ח ד"ה ולמרו מזה. וכו' לקמן סי' רצט סמ"ג.
קצא כשהוא עדיין לא התפלל ולא הכביל. מ"א סוף ס"ק לג. וברע"ל סי' קפח ס"ו.

סימן רסד

א דבה (נא), א. מור וש"ע סי' א.
ב חיי"י שם ד"ה מסכמת (פירוש הב). ור"ן שם ד"ה לפי שהאור.
ג פירוש הא' כש"י שם. מור וש"ע שם.
ד כריתא כ, ב. מור וש"ע שם.
ה גמרא שם בפירוש המשנה שם חסין וכלך. מור.
ו רמב"ם פ"ה ד"ה. מ"א סק"א. מ"א ס"ק א.
ז רש"י יא, א ד"ה ולא יקרא.

ציונים לקונטרס אחרון

קסב קטת בתוס' קכב, א ד"ה משקה. שהובא בטור ורמ"א סי' שכה ס"י.
קסג ס"ק ז. וכמבואר כאן בפנים, ולעיל שם ס"ג.

קסב ראה רמ"א שם ס"י בדעת ר"ת דלקמן.
קסג ראה שם ס"ק כדיו בדעת ר"ת דלקמן.

אחד נר אחד כשר ועומד אצלו נר הפסול מותר להשתמש שם¹¹ לדברי הכל¹² ככל ענין שהרי אף אם לא היה שם אלא נר הכשר בלבד היה יכול להשתמש שם ומה מפסידו אור נר הפסול:

ג. יש אומרים¹³ שכל דבר שאפשר לעשותו בלא נר כגון למשוך זין מן המרתף וכיוצא בזה מותר לעשותו לאור נר הפסול אע"פ שאין לו שום נר כשר בשום מקום לפי שאין לחוש בזה שמא יטה כיוון שאפשר לעשות זה בלא נר כלל ולצורך שבת יש לסמוך על זה בדיעבד¹⁴:

ד. אם כן דבר שמותר להדליק על דבר שאסור להדליק בו ועשאו פתילה אחת¹⁵ אם נתכוין בזה להעבית הפתילה כדי להוסיף אורה¹⁶ אסור להדליקה לנר של שבת גזרה שמא יבא להדליק בדבר האסור בלבד¹⁷ ואם נתכוין להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תרד למטה מותר להדליקה אע"פ שגם דבר האסור דולק בה.

ואם דבר האסור הוא דבר שאינו ראוי לפתילה בלבדו כגון קש וגמי וכיוצא בהם מותר לכרוך עליהם דבר המותר ולהדליקו¹⁸ אפילו אם מתכוין להעבית הפתילה כדי להוסיף אורה לפי שאין לחוש שמא יבא להדליק בדבר האסור בלבדו כיוון שאין ראוי לפתילה כלל בלבדו¹⁹:

ה. מותר ליתן גרגיר של מלח וגרים של פול על פי הנר בערב שבת כדי שהוא דולק יפה בשבת²⁰ שהמלח והגרים צוללין את השמן ונמשך יפה אחר הפתילה²¹ ואין בזה איסור כמה שגורים קצת הבערה בשבת²²:

ו. אסור להדליק נר לשבת בין נר שעל השלחן בין כל נר שבבית או שבשאר הדרים משמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה²³ ואלו הם זפת ושעווה²⁴ ועמנו הששוי מצמר גפן²⁵ (שומן) אליה (ושאר שומן) וחלבים²⁶ שאינן מבושלים²⁷ וקרבי דגים שלא ניתוחו²⁸ רכיון שאינן דולקים יפה חוששים שמא יטה הנר²⁹ ושאר כל השמנים נמשכים אחר הפתילה ומדליקין ככולם³⁰ חוץ מן העטרין³¹ מפני שריחו רע וגזרה שמה ניתוחו ויצא³² והזבה לאכול אצל הנר בשבת³³ והזין מן הצריו³⁴ מפני שריחו נודף גזרה שמה יסתפק ממנו³⁵ והמסתפק מהנר הדולק יש בו משום מכבה³⁶ ועוד מפני שהוא עף³⁷ ונדבק האור בכותלי הבית³⁸ ושמה יהא בהול על ממנו ויבא לכבותו³⁹.

כפ"י ש"ד"ה משהא דקאז. מור וש"ע שם.
לב משנה שם. מור וש"ע שם.
לג מ"א ס"ק יא. ודן המבטל ומותרת תבאר לקמן ס"ח.
לד גמרא שם. וראה לקמן ס"ח.
לה רש"י שם ד"ה שאינן נמשכין.
לו משנה כה, ב. כחכמים. מור וש"ע ס"ג.
לז משנה שם. מור וש"ע ס"ג.
לח גמרא כה, ב. מור וש"ע שם.
לט גמרא שם. תוס' שם ד"ה החלקת. מ"א סק"ט.
 וכרמל"ס י"ב רסג ס"א.
מ ברייתא שם.
מא גמרא שם. מור וש"ע שם.
מב רש"י שם ד"ה שמא יסתפק, ש"ע שם. וכרמל"ס ס"ח רסג ס"א.
מג גמרא כה, א. רמב"ם פ"ה ה"י.
מד רש"י שם ד"ה שהוא עף.
מה תוס' שם ד"ה ולמא. מ"א ס"ק ט. וכרמל"ס ס"ח של"ב.

יז ח"א סק"ד.
יח ראה מ"ב וציונים.
יט ר"ש תקוני בהגהת מרדכי שם. רמ"א ס"א.
כ רמ"א שם.
כא ברייתא [א], א.
כב ד"ף שם. רמב"ם פ"ה ה"י. דא"ש פ"ב ס' ב. מור וש"ע ס"ב.
כג ר"א שם ובמור.
כד דש"א שבת שם ד"ה מאי לאו. הובא ברין ד"ה אבל להקפות. מור וש"ע שם.
כה ח"א סק"ז.
כו תוספתא פ"ב ה"י. וגמרא סו, ב. רמב"ם פ"ה ה"י.
 מור וש"ע ס"ב.
כז דש"י דף סו, ב. ד"ה בול (לנבי מלח).
כח ראה מ"ב וציונים.
כט דבה [א], א. מור וש"ע ס"ג.
 ל' תשנה (כ), ב. מור וש"ע שם.
לא משנה שם, לפירושו ר' יצחק בריה דרב יהודה כא, א.

הלכות שבת רסד

קצא

ומטעם זה צריך לזהר שלא לסתום התנור שיש בו אש בעין¹⁰¹:

ז שמינים שאינם נמשכים אחר הפתילה שנתן לתוכן שמן זית כל שהוא¹⁰² ואז הם נמשכים אחר הפתילה¹⁰³ אעפ"כ אסור להדליק בהן גורה שמא יבא להדליק בהן בלא תערובת שמן¹⁰⁴:

ח וחלב שהתיכו וכן קרבי הגים שנימוחו¹⁰⁵ שהם נמשכים אחר הפתילה¹⁰⁶ מותר להדליקם ע"י שיתן לתוכם שמן כל שהוא משאר (א) כל השמינים שמדליקין בהם אבל בלא תערובת שאר שמן אין מדליקין בהם גורה שמא יבא להדליק בהם כשעדיין לא ניתכו ונמוחו¹⁰⁷ ואז אינם נמשכים ויש חשש הטיית הנר משא"כ כשמדליקם ע"י תערובת שאר שמן כל שהוא אף אם יבא להדליקם ע"י תערובות זה כשעדיין לא ניתכו ונימוחו לא יהיה שם חשש הטייה לפי שהם נמשכים אחר הפתילה ע"י השמן כל שהוא:

ט שמרי שמן אפילו של שמן זית אין מדליקים בהם מפני שאינם נמשכים אחר הפתילה¹⁰⁸:

י אם עבר והדליק בשמינים שאסור להדליק בהם דינו כהדליק בפתילות שאין מדליקין בהם¹⁰⁹ וכמו שנתבאר למעלה¹¹⁰:

יא לא אסור להדליק בשמינים שאינם נמשכים אלא כשהשמן אינו כרוך סביב הפתילה כמו גרות שלנו אלא מונח כולו בכלי שהוא הנר ותוחב פתילה בתוכו שאז הוא אינו נמשך אחר הפתילה אבל אם כרך אותו סביב הפתילה כגון שברך זפת או שעוה אפילו שאינו מותרך סביב הפתילה הרי הוא נמשך אחריה ומותר להדליק בו¹¹¹ ומכל מקום אם עשה פתילה מדברים האסורים וכרך סביבה את השעוה או את החלב (ב)

קונטרס אחרון

(א) כל השמינים שמדליקין בו כן הוא לשון הב"י ושי"ע. ואפשר שכוונתו למעט אף לצרי ועטרן, שאף את"ל שאין חשש שמא יסתפק ושמא יניתנו ויצא, בתערובת כל שהוא, מכל מקום יש לגזור להפך שמא יתן הרבה. וגם י"ל שהצרי אינו נמשך אחר הפתילה כמ"ש התוס' דף כ"ז בד"ה חדא כו', וגם בעטרן י"ל כן כמ"ש התוס' שם בד"ה רבי ישמעאל כו' ע"ש:

(ב) אפילו הברוחין כו' הוא הדין אם משכחת לה בשמן כשר לגמרי, כדמשמע בהדריא בראש"א וס' התרומה¹ בשם ר"ת דפתילה פסולה אסורה בכל ענין, ואי ס"ד דבשמן כשר שרי משכחת גונא דהתירא. והמג"א² העתיק לשון הטור³ שכתב כן לרבותא להמתירים ע"ש. ועוד דבשמינים כשרים השכיחים בינינו לא משכחת שמן שיהא ראוי לכרוכו כשיקרוש, ואפשר

101	מ"א שם.
102	גמרא [א], א. מור וש"ע ס"ה.
103	מ"א רש"י ד"ה שמן כל שהוא. מור וש"ע שם.
104	מ"א רש"י ד"ה לפי שאין מור. מ"א סק"ג. מ"א סק"ו.
105	ג רב ושם בא. א. מור וש"ע ס"ה.
106	נא נגרא שם. רש"י שם ד"ה הני מומשכי. מ"א ס"ה ד.
107	נב נגרא שם. לבוש ס"ז. מ"ז סק"ד. וראה מ"מ וציונים.
108	נג פסקי דיא"ז שבת פ"ב ה"א סק"ג. הובא בשלמי הבורים (ה, ב אות ג). מ"א סק"ז.
109	נד רשב"א ה"א ס' קצא. הובא בב"י רש הס"י.
110	נה מעיק"ב.
111	נו גמרא כ"א), ב לפ"ד רש"י ד"ה שעוה. ורא"ש פ"ב ס' א. ותוס' ד"ה עך כאן. מור וש"ע ס"ז. מ"ז סק"ה.

ציונים לקונטרס אחרון

א	פ"ב ס"ו א.
ב	ס"י רכז.
ג	ס"ק יג.

ד יש מתירין אפילו שמן פסול ופתילה פסולה שברכין חדר.

אפילו המהותך אסור להרליק בה"י שאף שהשמן נמשך אחר הפתילה מכל מקום הפתילה מהמת עצמה אינה דולקת יפה והוששים שמא ימה:

יב א"ע"ש שכל השמנים חוץ מאלו שמנו חכמים כשרים להרליק בהם לכתחלה¹⁰¹ מצוה מן המובחר להדר אחר שמן זית¹⁰² כמו לנר הנוכה כמו שיתבאר בס"י תרע"ג¹⁰³ ואם אין שמן זית מצוי מצוה יותר בשאר (ג) שמנים שאורן דך וצולו מבגרות של חלב ושל שעווה הכרוכים¹⁰⁴ לפי שיש אוסרים¹⁰⁵ אותן שאינם מחלקים בין השמן הפסול המונח בכלי לברוך סביב הפתילה.

ואם צריך ללמוד בלילה לאור הנר ידליק נר כרוך ולא שאינו כרוך לפי שאצל הכרוך יש היתר ללמוד¹⁰⁶ כמו שיתבאר בסיימן ער"ה¹⁰⁷ ומצוה יותר נר של שעווה מבשל חלב לפי שאורו צלול יותר¹⁰⁸:

יג המוליק צריך שידליק כל כך עד שיאחו האור ברוב אותה חתיכת פתילה היוצאת מן הנר¹⁰⁹ וכן בנר הכרוך צריך שיאחו האור ברוב היוצא מהכרוך¹¹⁰:

יד מן הרין אין צריך להבהב הפתילה¹¹¹ על השלהבת קודם שידלקנה כדי שתהיה מחורבת ותליק יפה¹¹² אבל נהגו הנשים להרליק הפתילה ולכבותה¹¹³ כדי שתהיה

קונטרס אחרון

שבכל מקום לא משכחת לה, הנפט¹¹⁴ הוא מין לוח הנמדד בכלי וכדעניא ביומא דף ל"ט"א בא למדוד נפט כו' (לכך סתמתי בפנים):

(ג) שמנים שאורן וכו' משמעותו¹¹⁵ הבי"י¹¹⁶ והדרכי משה¹¹⁷, שהיו קרוב לזמן הבי"ח, והיו מדליקים ג"כ בשעווה בלא פסולת, ואף על פי כן כתבו שנוהגין כהמתירין, מכלל דלא ס"ל להלק. ובאמת שדבריו צ"ע אף לפי דעתו, דלמה לא גזרו על שעווה בלא פסולת אטו שעווה עם פסולת, כמו שגזרו על חלב מהותך אטו שאינו מהותך. ואף שאין מדמין גזירות זו לזו, מ"מ בענין אחד מדמין, כמ"ש התוספות דף י"א ע"ב¹¹⁸, וממ"ש התוספות בדף כן[א]¹¹⁹ דשעווה היינו שאינה מתוקנת עיין, אין ראייה כלל, דהתם¹²⁰ מפרש בהדיא פסולתא דדובשא, והכא מפרשים בגמרא¹²¹ בהדיא היינו קיוותא, וקיוותא היא שעווה קשה כמבואר בעירובין דף נ"ג ע"ש בפרש"י¹²², וצ"ע בב"ח:

<p>נ"ד ר"ת הובא ברא"ש שם ובס' התרומה ס' רכו. מור ומ"א סק"ג.</p> <p>נח כתבמים במשנת כר, ב. מור ושני"ע מ"ז.</p> <p>נט ו' יהושע בן קוי כג, א. תוס' שם ד"ה מ"יש. ש"ע שם. וראה לק"ש ח"א ע' 382 (שלא ראה מנהג זה בבית אדמ"ר).</p> <p>ס ס' י: זה בשני"ע לא הגיע לד"ע, וראה רמ"א ס"א.</p> <p>סא ש"ת. משה משה ס' תב. הובא במ"א סק"ב.</p> <p>סב העתים ס' יב בשם תשובת הגאונים ס' רלב וס' רלח (הובא ברא"ש שם). והוב"ן במלחמות רפ"ב.</p>	<p>מ"א שם.</p> <p>סג מ"א שם.</p> <p>סד סעף א.</p> <p>סה מ"א שם. וראה רמ"א ריש ס' תרענ.</p> <p>סו טולא כ, ב. כה, ב. מור ושני"ע ס"ח.</p> <p>סז שלשי תבארים על המדרכי סוף פ"א. מ"א סק"ה.</p> <p>סח ו' עקיבא חשונה כח, ב. תוס' ס"ב, א"ה רבא. מור ושני"ע ס"ט.</p> <p>סט רש"י במשנה שם ד"ה המבהב.</p> <p>ע הא"ש פ"ב טוס"א יח. מור ורמ"א ס"ט.</p>
---	---

צינונים לקונטרס אחרון

<p>ז כדלעיל ס"ח.</p> <p>יא ד"ה אמר אביי, וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קה.</p> <p>יב ע"א ד"ה למאי.</p> <p>יג רמי בר אבין, כ. סע"ב.</p> <p>יד כ, ב. ביאור המשנה.</p> <p>טו נג, א ד"ה כאצבע בקירא (כשעוה קשה).</p>	<p>ה שמותר, כמבואר בדף כו, א. וראה לקמן ס' ערה ס"יב.</p> <p>ז רע"א.</p> <p>ז בא לברא הטעם שלא הובא בפנים מ"ש הבי"ח ס"ה, שגם הגאונים לא אסרו אלא בשעווה עם פסולת.</p> <p>ח סד"ה ואם כרך.</p> <p>ט ס"ק ב.</p>
--	---

הלכות שבת וסדר-הרה

קצנ

מחורבת קודם שתדליקנה לשם מצוה כדו שתאחו בה האור יפה בין בנר של שמן בין בנר הכרוך^{טז} ומנהגו יפה הוא:

מז סמדרמוזין^{טז} דהיינו בלאי בגדי פשתן הגסים^{טז} אין עושים אותם פתילה לנר אפילו הם מחורכים^{טז} לפי שאינם דולקים יפה אבל בגדי פשתן^{טז} הדקים^{טז} מדליקים בהם (אפילו הם הדשים^{טז}) אע"פ שאינם מחורכים.

ואם הל יו"ט מערב שבת אסור להדליק בחתיכת בנר שהיא ג' אצבעות מצומצמות^{טז} לא פחות ולא יותר לפי שקודם שמתחיל להדליקה תורת כלי עליה לענין קבלת טומאה לפי שנקראת בגד ומד שהתחיל להדליקה קודם שהדליק רוב היוצא ממנה הוין לנר נתבטלה תורת כלי שכיון שנפתחה מג' אצבעות אינה מקבלת טומאה^{טז} שאין שם בגד עליה והרי נעשית שבר כלי כיו"ט והוה הנקרא נולד^{טז} שנולד כיו"ט וכל נולד אסור להשתמש בו כיו"ט^{טז} א"כ מה שהוא מתעסק להדליק רוב היוצא ממנה הוין לנר אחר שהתחיל להדליקה הוא עושה אסור בזה שמושתמש בנוולד כיו"ט^{טז}.

כמה דברים אמורים בשמנחים בנר כך כמות שהיא שלא קיפלה כדרך שגודליון פתילות אבל אם קפלה וגרל ממנה פתילה מערב יו"ט מותר להדליק בה לפי שכבר נתבטלה מתורת בנר^{טז} לענין טומאה מערב יו"ט ואין כאן נולד:

מז אין להדליק בנר ישן של חרס על השלחן ששם עיקר מצות נר שבת^{טז} כמו שאין מדליקים בו בחנוכה^{טז} כמו שיתבאר בס' תרע"ג^{טז} ע"ש:

רסה דין כלים הנתנים תחת הנר ובו מ' סעיפים:

א אסור ליתן כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר כדו שיהא השמן ממטמף כל שענה לתוך הנר^א גורה שמוא יסתפק מהשמן שבכלי^ב כיון שאינו מחובר לנר ויש בזה אסור משום מכבה^ג שעל ידי כן יכבה הנר בזמן קרוב יותר מאם לא היה מסתפק ממנו כלום^ד והוה נוטף כולו לתוך הנר.

ואף להאמורים^ה דמותר להתוך נר של שעוה הדולק כיו"ט ואין בזה משום מכבה

מג ר' עקיבא במשנה שם ובגמרא שם. מ"א סק"ד. וראה ארץ צבי ס' ק. הקרי הלכות ח"א נו, א.
מד כולעיל ס' רמנ ס"א.
מה שו"ת רש"י ס' פה. הובא בפ"א סוף מה'.
מו סימן ה' בשו"ע לרא הגיע לידיו, וראה שו"ע שם ס"ג. וראה לקמן ס' תרל"ט ס"ג.

מא מ"א סק"ד. וראה רישות חוב' קנ"ע' 9 (שארן אנו נודנים כן).
מב דבא כט, א.
מג מ"א סק"ד.
מד תוספתא פ"ב ה"א. הובא בחו"ט כט, א ר"ה ולא בסמדרמוזין. דא"ש פ"ב סוף ס"ח. רבינו ירוחם ח"ב ס, א. שו"ע ס"ג.

סימן רסה

א משנה כט, ב. רש"י שם ר"ה שתהא. מור ושולע ס"א.
ב נב' שם רש"י במשנה שם ר"ה שתהא מנומפת. מור ושולע שם.
ג ביצה כט, א. רש"י שם. שו"ע שם. וראה ק"א ס' ערה סק"ב.
ד דא"ש פ"ב דיבצה ס' יו.
ה תוס' ביצה כט, א. ר"ה דמסתפק. רמ"א ס' תקד ס"ג (וראה לקמן ס' שם ס"ח וק"א ס' ב). וראה ק"א סק"א שבי"ה גם דעת הרמב"ם.

מא גמרא כ"א. א.
מב מ"א סק"ד.
מג גמרא כ"ה, ב. מ"א סק"ד.
מד ראה רמב"ם הל' כלים פ"ב ה"א. וראה מ"מ וציונים.
מ ולענין מוקצה ראה לקמן ס' שם סמ"א.
מא כולקמן ס' תצה ס"ג.
מב ראה לקמן ס' שם סוף ס"ד. תקא ס"א. ס' תקנא סמ"ז וק"א סק"ג.